

بررسی سطح خوانایی کتاب هدیه آسمان سوم ابتدایی با استفاده از شاخص خوانایی گانینگ

فاطمه نظریانی فرد

چکیده

هدف از انجام این پژوهش، بررسی سطح خوانایی کتاب هدیه آسمان سوم ابتدایی از نظر تناسب با سطح سنی و درک و فهم دانش آموزان و سطح توانایی خوانایی دانش آموزان از نظر میزان تناسب متون است. جامعه پژوهش کتاب هدیه آسمان سوم ابتدایی و نمونه این پژوهش دروس دوم، پنجم و دوازدهم که به صورت تصادفی انتخاب شدند. انتخاب روش پژوهش بر اساس تحلیل محتوا و با استفاده از فرمول تعیین شاخص های سطح خوانایی گانینگ است. موضوع مورد مطالعه کتاب هدیه آسمان سوم ابتدایی که شامل ۲۰ درس در ۱۲۰ صفحه می باشد. یافته های به دست آمده از این پژوهش نمایانگر آن است که میزان سطح کتاب پایه سوم در سطحی بالاتر از سطح توانایی دانش آموزان این پایه قرار دارد. سطح خوانایی این کتاب با توجه به متونی که به طور تصادفی انتخاب شده بودند (۷،۸) بنابراین این کتاب متناسب با سطح سنی و درک و فهم دانش آموزان این مقطع تحصیلی نیست و دارای میزانی از درجه دشواری در خوانایی است.

کلید واژه: هدیه آسمان، سوم ابتدایی، سطح خوانایی، گانینگ

مقدمه

تحلیل محتوا تکنیکی پژوهشی است برای استنباط تکرارپذیر و معتبر از داده ها در مورد متن آنها، تحلیل محتوا به مثابه تکنیکی پژوهشی شامل شیوه های تخصصی در پردازش داده های عملی است. هدف تحلیل محتوا مانند همه تکنیکهای پژوهشی فراهم آوردن شناخت یا بینشی نو، تصویر واقعیت یا راهنمای عمل است، تحلیل محتوا جای مهمی در روش شناسی ابزارهای پژوهشی دارد: اولاً از ظرفیت پرداختن به ارتباطات نمادین نسبتاً بی ساخت برخوردار است و دوماً دارای ظرفیت تحلیل پدیده های مشاهده نشده با میانجیگری داده های مرتبط با پدیده هاست. خواه از هر زبانی که برخوردار باشد از آنجا که اغلب فرآیندهای اجتماعی و انسانی بانمادها صورت می گیرد وسیعترین کاربرد تحلیل محتوا در علوم انسانی و اجتماعی است» (کرپیندورف، ۱۳۷۸ ص ۲۵). «هدف غالب تحلیل محتوایی که انجام می شوند پاسخ گویی به سوالهایی است که با مواد مورد تجزیه تحلیل ارتباط مستقیم دارند. در این تحلیل ها اطلاعات معینی طبقه بندی می گردند و به جدولهای ساده ای تبدیل می شوند» (دلور، ۱۳۸۲ ص ۲۷۶). «برنارد برلسون که از پایه گذاران روش تحلیل محتوا به شیوه عینی و کمی است این روش یا تکنیک را به این صورت تعریف و توصیف می کند: «تکنیکی از پژوهش که در آن محتوای آشکار ارتباطات به منظور استنتاج به صورت عینی و منظم و کمی توصیف می شود... به این ترتیب کوشش هایی که در راه علمی کردن تحلیل محتوای ارتباطات صورت می گیرد، منجر به تکوین و گسترش تکنیکی می شود که شاخص های عمده آن عبارتند از: عینیت، نظم، کمیت و توجه به محتوای آشکار» (ثناگوراد، ۱۳۵۴ ص ۵).

هیچ نظام آموزشی در جهان بدون نقص نیست و هر برنامه ای نیازمند اصلاح و بازنگری است (یارمحمدیان، ۱۳۸۸). یکی از رویکردهای آموزشی مهم برای دانش آموزان آموزش مهارت های اجتماعی-اقتصادی است. اهمیت مهارت های اجتماعی به عنوان مهم ترین عامل اجتماعی شدن و سازگاری اجتماعی راهیچ گاه نمی توان از نظر دور داشت و توجه به رشد اجتماعی دانش آموزان از جایگاه ویژه ای برخوردار است (افروز، ۱۳۸۸) مهارت های اجتماعی رفتارهایی هستند که به افراد برای تعامل منایب با دیگران کمک می- کند (لوپس، ۱۹۹۶). مهارت های اجتماعی اغلب به عنوان مجموعه پیچیده ای از مهارت ها در نظر گرفته می شود که ابعادی متنند حل مسئله، تصمیم گیری، جرات ورزی، تعاملات با همسالان و گروه خودمدریتی را شامل می شود (آیدوگان و همکاران، ۲۰۰۹). مهارت های اجتماعی توانایی انجام رفتارهایی است که در توانمندسازی یک فرد برای کسب قابلیت اجتماعی مهم هستند (اسپنس، ۲۰۰۳). مهارت های اجتماعی، انجام رفتارهای خاص مطابق با هنجارها و الزامات محیط اجتماعی و تعاملات بین فردی و انجام ندادن یا عدم بروز رفتارهای ناپسند اجتماعی است (خانزاده، ۱۳۸۹) شورای ملی مطالعات اجتماعی (۲۰۰۸)، براین باور است که هدف مقدماتی مطالعات اجتماعی کمک به

^۱. aydogan

^۲. spence

کودکان و نوجوانان به عنوان شهروندان شایسته برای توسعه توانایی اتخاذ تصمیمات آگاهانه و منطقی در یک جامعه با فرهنگ‌های متنوع است. لوئیس و تیمونی^۳ (۱۹۸۸) معتقدند که آموزش مهارت‌های اجتماعی در مدارس، سبب کاهش رفتارهای مشکل ساز دانش‌آموزان می‌شود (به پژوه و همکاران، ۱۳۹۰، ص ۷۰۰).

آموزش مهارت‌های اجتماعی چهارهدف اولیه دارد:

الف: بهبود فراگیری مهارت‌های اجتماعی

ب: بهبود عملکرد مهارت‌های اجتماعی

ج: کاهش یا برطرف کردن مهارت‌های اجتماعی

د: تسهیل تعمیم دهی و نگهداری مهارت‌های اجتماعی

هنگام برنامه‌ریزی یک برنامه آموزش مهارت اجتماعی مسائل متعددی وجود دارد که باید مورد ملاحظه قرار گیرد. مهمترین مساله شاید موقعیت رشد فرد است که همواره در حال تغییر می باشد. رفتارهایی که برای سن خاص متناسب هستند. ممکن است برای سن دیگر زود یا دیر باشند. این مسئله نیز در مورد روش‌های درمانی مصداق دارد، بنابراین شما باید همواره این ملاحظات رشدی را به هنگام طراحی راهبردهای مداخله گرایانه ارزیابی آنها در نظر بگیرید (مستون و اولندیک، ۱۹۸۸، ترجمه به پژوه ۱۳۸۴).

در کنار نقشی که الگوهای رفتاری مطلوب معلم و سایر دست اندرکاران تعلیم و تربیت و به طور کلی مدرسه و نظام آموزشی در جامعه پذیری دانش‌آموزان ایفا می کنند، کتاب درسی و سایر منابع آموزشی نیز تأثیری در خور توجه دارند چرا که بیان و ارائه رفتارهای مطلوب در قالب متن، تصاویر، داستان‌ها و... می تواند تسهیل کننده ی این امر خطیر باشد.

این پژوهش بر آن است آیا محتوای کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه پنجم متناسب با سن و توانایی دانش‌آموزان است؟

حسینی نسب^۴ (۱۳۷۷)، به ارزشیابی کتب فارسی ابتدایی بر اساس ملاک‌های قدرت خوانایی پرداخته است یافته‌های تحقیق او نشان می دهد که رنگ‌های شاد و متنوع و استفاده از تصاویر، شاخص‌های برتر این کتب است.

شیخ زاده^۵ (۱۳۸۷)، به مقایسه ی سطح خوانایی کتاب فارسی چهارم و پنجم ابتدایی از نظر میزان متناسب بودن با سطح توانایی دانش‌آموزان با استفاده از فرمول خوانایی گانینگ پرداخته است. یافته‌های این تحقیق نشان داد که هر دو متن از نظر سطح خوانایی بالاتر از سطح توانایی دانش‌آموزان بود.

روش

پژوهش حاضر توصیفی و از نوع تحلیل محتوایی باشد. فرمول‌های خوانایی برای تعیین درجه ی پیچیدگی‌های زبانی محتوا به کار می روند. فرمول‌های خوانایی به تجزیه و تحلیل محتوای یک نوشته یا متن برای اندازه گیری درجه ی خوانایی آن می پردازند. این تجزیه و تحلیل به خصوص بر کلمه ها، عبارت ها و بند (پاراگراف) های یک نوشته متمرکز می شود و با شمارش کلمات و جمله ها و استفاده از فرمولی خاص، میزان و درجه ی سختی متن را تعیین می کند. همچنین، درجه ی تناسب نوشته ها را با سن و سطح کلاسی یا سطح توانایی خواندن دانش‌آموزان مشخص می سازد (مولود پرورش، ۱۳۹۳).

در این تحقیق از شاخص خوانایی گانینگ استفاده شده است که به شرح زیر توضیح داده می شود:

شاخص خوانایی گانینگ توسط رابرت گانینگ فوگ^۶ در سال ۱۹۵۱ و با هدف ارزیابی و تعیین سطح خوانایی مطالب کتابهای درسی بر اساس کلاسهای آموزش رسمی طراحی گردید. هدف اصلی این شاخص ارزشیابی و تعیین سطح کلاسی مطالب کتابهای درسی است. و به این سؤال جواب می دهد که مطالب مناسب کدام کلاس از پایه های تحصیلی آموزش و پرورش رسمی است؟ (دیانی، ص ۵۸).

فرایند و نحوه تعیین سطح خوانایی نوشته ها در شاخص گانینگ به ترتیب زیر می باشد:

۱- انتخاب یک نمونه یک صد کلمه ای از ابتدا، یک نمونه یک صد کلمه ای از وسط، و یک نمونه یکصد کلمه ای از اواخر نوشته بصورت تصادفی.

۲- شمارش تعداد جملات هر یک از نمونه ها مطابق سه شاخص (،، ؟ و !)

۳- مشخص کردن متوسط طول جملات از طریق تقسیم تعداد کلمات به تعداد جملات کامل هر نمونه یکصد کلمه ای.

۴- شمارش تعداد کلمات سه هجایی و بیشتر از سه هجایی (کلمات دشوار ۲) موجود در هر کدام از متون یکصد کلمه ای.

^۳ Lewis & Timothy

^۴ Robert Gunning fog

- ۵- جمع کردن تعداد کلمات دشوار با تعداد متوسط کلمات در جملات.
- ۶- ضرب کردن حاصل جمع تعداد کلمات دشوار و متوسط کلمات در مجلات با عدد ثابت ۰/۴
- ۷- انجام محاسبات بندهای ۴،۵،۶ برای دو نمونه یک صد کلمه ای دیگر.
- ۸- محاسبه میانگین نتایج هر سه نمونه از طریق جمع کردن و تقسیم به تعداد.
- ۹- عدد حاصل از عملیات فوق در بند هشتم، مشخص می کند که مطالب کتاب یا نوشته از نظر سطح خوانایی مناسب کدام یک از کلاسهای آموزش رسمی است؟ درجات شاخص گانینگ معادل کلاسهای رسمی است بنابراین اعداد ۲،۳،۴ و ... معادل کلاسهای دوم و سوم و چهارم و ... است. (پارمحمدیان، ۷۷)

باید توجه کرد در انتخاب کلمات و متون تمام شرایط ذکر شده در روش فرای در این شاخصیز صادق است برای مثال در شمارش کلمات، از شمردن اسامی خاص باید خودداری شود و کلمات باید از متن انتخاب شوند نه سؤالات و ...
یافته های پژوهش

درس اول: صدای چک چک قطره های باران هر لحظه بیشتر می شد. کنار پنجره آمدم تا از نزدیک، بارش باران را تماشا کنم. قطره های باران، یکی یکی روی پنجره اتاق سر می خورد و پایین می آمدند. به یاد پدر بزرگ می افتم. هنگام بارش باران، دست هایش را بالا می برد و دعا می کرد. یک بار وقتی دید من با تعجب نگاهش می کنم، لبخندی زد و گفت: عزیزم، یکی از بهترین وقت ها برای دعا کردن، هنگام بارش باران است. پنجره را باز می کنم. چه غروب زیبایی. قطره های باران، صورتم را نمناک می کنند. نسیم بهاری، بوی گل ها را به درون اتاق می آورد. دست هایم را به سوی آسمان می برم و دعا می کنم. برای سعید که مریض شده و چند روزی است به مدرسه نمی آید. برای معلم مهربانم که چیزهای زیادی ....

درس پنجم: روز دهم

صدای نوحه خوانی وسینه زنی از هر کوچه و خیابانی به گوش می رسد. بیشتر مردم سیاه پوشیده اند و در دسته های عزاداری حرکت می کنند. پرچم های سرخ و سیاه در آسمان می چرخد و شکوه عزاداری را بیشتر می کند. من و دوستانم دسته ای عزاداری حضرت قاسم را تشکیل داده ایم. رضا مداحی می کند. من، محمد پرچم به دست گرفته ایم و در جلوی دسته حرکت می کنیم. بعضی بچه ها سربند (یا حسین) بسته اند. صدای اذان بلند می شود. الله اکبر... عزاداران برای خواندن نماز ظهر عاشورا آماده می شوند. نماز با شکوه برگزار می شود. بعد از نماز جماعت برای دسته های عزاداری صحبت می کند (محرم)، ماه درس گرفتن است. امام حسین علیه السلام و یارانش شجاعانه از اسلام دفاع کردند و سرانجام در روز دهم محرم به دست مردم نادان و ستمگر به شهادت رسیدند. ماهر سال در این روزها یا او و یارانش را زنده نگه می داریم، یارانی...

درس دوازدهم: سخن آسمانی

آهسته گام برمی داشت تا کسی متوجه او نشود. تاریکی شب بهترین فرصت برای اجرای تصمیمش بود. تصمیم گرفته بود تا آنچه را که بارها از دیگران شنیده بود، خود را از نزدیک ببیند. مدت ها بود که به هر جای شهر می رفت، صحبت از او بود و حرف های او. می گفتند: کافی است یک بار به سخنان او گوش کنی تا شیفته ای او شوی. و حالا او به خانه ای پیامبر رسیده بود. صدای زیبا و دلنشین تلاوت قرآن به گوش می رسید: ایستاده بود و آیات زیبای قرآن را گوش می کرد. مدتی گذشت. نگاهش به آسمان افتاد. نمی دانست چه مدت است که کنار دیوار ایستاده است. آن قدر شنیدن آیات قرآن برای او جذاب و دانشین بود که متوجه نشد چقدر زمان گذشته است. باید هر چه زودتر از آنجا دور می شد.

نمونه انتخاب شده	صفحه مورد نظر	تعداد جملات	متوسط طول جملات	تعداد کلمات دشوار	مجموع تعداد کلمات دشوار و متوسط طول جملات	مرحله قبلی ضرب در عدد ثابت ۰/۴ (میزان G)
درس اول	۸	۲۱	۴،۷۶	۸	۱۲،۷۶	۵،۱۰
درس دهم	۲۴	۱۸	۵،۵۵	۱۳	۱۸،۵۵	۷،۴۲
درس بیست	۶۱ و ۶۰	۲۵	۴	۳	۷	۲،۸
جمع	—	۶۴	۱۴،۳۱	۲۴	۳۸،۳۱	۱۵،۳۲
میانگین	—	۲۱،۳۳	۴،۷۷	۸	۱۲،۷۷	۵،۱۰

جدول شماره ۱: محاسبات مربوط به سطح خوانایی گانینگ

تفسیر پژوهش:

- در مورد تعداد کلمات دشوار، تعداد کلمات دشوار متن دوم از دو متن دیگر بیشتر است و متن سوم تعداد کلمات کمتری نسبت به متن اول دارد. هر چه تعداد کلمات متنی بیشتر باشد درک فهم آن متن سخت تر و سطح خوانایی آن نیز دشوار است. متن دوم متن دشوارتری برای یادگیری بنابراین درک و فهم دانش آموزان متناسب نیست.

- سطح خوانایی درس اول (۵،۱۰) است بیانگر این است که این متن متناسب کسانی است که ۵ سال و ۱۰ ماه درس خوانده اند در حالی که متن انتخابی از متن های ابتدایی کتاب درسی سوم ابتدایی می باشد.

- سطح خوانایی درس دوم (۷،۴۲) است بیانگر این است که این متن متناسب کسانی است که ۷ سال و ۴ ماه درس خوانده اند یعنی کسانی که در کلاس هفتم درس می خوانند، در حالی که متن انتخابی از متن های ابتدایی کتاب درسی سوم ابتدایی می باشد.

- سطح خوانایی درس سوم (۲،۸) است بیانگر این است که این متن متناسب کسانی است که ۲ سال و ۸ ماه درس خوانده اند، متن انتخابی برای پایه سوم مناسب است.

- براساس میانگین به دست آمده از سه سطح خوانایی، سطح خوانایی این کتاب براساس سه نمونه انتخاب شده (۵،۱۰) است که نشان دهنده ی آن است که متون درسی کتاب هدیه آسمان سوم ابتدایی متناسب کسانی است که ۵ سال و ۱۰ ماه درس خوانده و در پایه پنجم قرار دارند در حالی که این متون برای فراگیران پایه سوم ابتدایی ارائه شده اند.

منابع

- [۱] افروز، غلامعلی، (۱۳۸۸). روانشناسی و توانبخشی کودکان آهسته گام. تهران: انتشارات دانشگاه تهران
- [۲] به پژوه، احمد و همکاران، (۱۳۹۰). بررسی محتوای کتاب های درسی مهارت های اجتماعی - اقتصادی دانش آموزان دوره راهنمایی کم توان ذهنی از دیدگاه دبیران. فصلنامه تحقیقات اطلاع رسانی و کتابخانه های عمومی، دوره ۱۷، شماره ۴، ص ۷۱۵-۶۹۷
- [۳] پیری عطاءاله، موسی (۱۳۵۷) مطالعه میزان انطباق محتوای کتاب «فرهنگ اسلامی و تعلیمات دینی» با اهداف این درس از نظر دبیران دینی پایه سوم راهنمایی شهر تهران در سال تحصیلی (۷۵-۷۴)، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت معلم دانشگاه علوم تربیتی
- [۴] حسن مرادی، نرگس، تحلیل محتوای کتب درسی، (عضوهنیت علمی دانشگاه آزاد اسلامی تهران - شمال) نشر آبیژن، زمستان ۱۳۹۳.
- [۵] دیانی، محمدحسین، سنجش خوانایی نوشته های فارسی، خوانایی نویسی برای کودکان، نوسوادیان و نوجوانان، مشهد، کتابخانه رایانه ای، ۱۳۷۹
- [۶] رضایی، معرفت (۱۳۸۰). بررسی عوامل موثر در تعیین محتوای کتابهای تعلیمات دینی دوره ابتدایی از دیدگاه معلمان استان آذربایجان، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران (دانشگاه آزاد واحد تهران مرکزی)
- [۷] رضاپور، یوسف (۱۳۷۸). شیوه های تجزیه و تحلیل کتاب درسی، مجله جغرافیا و برنامه ریزی شماره ۷
- [۸] شکوهی، راحله (۱۳۸۲). تحلیل کتاب فارسی جدید دوم ابتدایی بر مبنای طبقه بندی اهداف آموزشی در حیطه بلوم، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران، دانشگاه تربیت معلم
- [۹] معروفی، یحیی و یوسف زاده محمد رضا (۱۳۸۸). تحلیل محتوا در علوم انسانی (راهنمای عملی تحلیلی کتاب های درسی ص ۱۴۲) سپهر دانش
- [۱۰] یارمحمدیان، محمدحسین (۱۳۷۷). اصول برنامه ریزی درسی، تهران: انتشارات یادواره کتاب
- [۱۱] وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی (۱۳۹۲) کتاب معلم «هدیه های آسمان» تعلیم و تربیت اسلامی، دوم دبستان، اداره کل چاپ و توزیع کتاب های درسی، تهران

[۱۲] LEWISTIMOTY J.:SUGAI,GEORGE.&COLVIN,GEOFF.(۱۹۹۸)REDUCING PROBLEM BEHAVIOR THROUGH A SCHOOL, WIDE SYSTEM OF AFFECTIVE BEHAVIORAL SUPPORT:INVESTIGATION OF A SCHOOL,WIDE SOCIAL SKILL,TRANING PROGRAM AND A CONTEXTUAL INTERVENTION.SCHOOL PSYCHOLOGY REVIEW,۳,۵۹-۴۴۶

نویسنده:

فاطمه نظریانی فرد، شماره تماس: ۰۹۳۸۶۳۶۴۹۴۱، استان لرستان، شهرستان خرم آباد، کارشناسی علوم تربیتی آموزش ابتدایی، آموزگار مقطع ابتدایی

